

Posudek na magisterskou diplomovou práci Ivany Bohušové:
Pastierstvo na území národných parkov vo Východných Tatrách. Kultúrno-ekologické súvislosti v súčasnosti.

Oponent: Ing. Vojen Ložek

Předložená práce se zabývá v širokém záběru zejména kulturně společenskými a v menší míře i přírodovědeckými souvislostmi pastvy v regionu Vysokých a Belanských Tater na severním Slovensku. V první části obsáhle pojednává historický vývoj pastvy od středověké valašské kolonizace až po ukončení pastvy po zřízení Tatranského národního parku v polovině minulého století. V druhé, stěžejní, části práce se pak zabývá možnostmi obnovení pastvy v TANAPu zejména s ohledem na její akceptování odbornou i laickou veřejností. Srovnává zde situaci na Slovensku se stavem v polské části Tater, kde tradice horské pastvy nikdy zcela nezanikla, respektive byla po krátkém přerušení v 60. letech minulého století brzy alespoň v omezeném rozsahu obnovena.

Práce je členěna na teoretickou a praktickou část.

První část je dále logicky členěna na kapitoly, které se, po úvodním vysvětlení základních pojmů, podrobně zabývají historií pastvy, přírodními podmínkami Tater limitujícími pastvu a naopak jejím vlivem na vývoj přírody a dále i obrazem pastevectví (salašnictví) v lidové kultuře. V historii pastvy 20. století je srovnáván odlišný vývoj v TANAPu a na území polských Tater.

Druhá část na základě rozhovorů s vybranými zástupci odborné i laické veřejnosti a provozovateli pastvy na Slovensku a v Polsku diskutuje možnosti obnovení pastvy v TANAPu. Shrnuje zde přehledně pozitiva i negativa pastvy a názory respondentů průzkumu na tuto problematiku.

Na základě výše uvedených poznatků pak v závěru doporučuje obnovení pastvy v podobném rozsahu jako v Polsku, tj. pastvy v omezeném rozsahu jen na vybraných lokalitách a přísně regulované.

Hlavní hypotézy práce jsou, že by bylo možné pastvu v Tatrách za určitých podmínek obnovit a že regulovaná pastva jako v Polsku nemá větší vliv na přírodu. Obě tyto hypotézy se autorce práce podařilo zodpovězením položených výzkumných otázek věrohodně ověřit. Ze shromážděných poznatků vyplývá, že taková regulovaná pastva působí příznivě na přírodní prostředí tím, že podporuje biodiverzitu a umožňuje zachování travních porostů. Dále může mít také pozitivní vliv turistického ruchu i na zachování lidových tradic.

Metodou první části práce je rozsáhlá literární rešerše mapující historii pastvy od 17. století do současnosti a dokumentující postupnou proměnu názorů na její význam a vliv na přírodu. V kapitole 1.1. je vysvětlení základních pojmů spojených s pastevectvím. Jen stručně jsou [kap. 1.4.1] zmíněny zákonné podmínky možného obnovení pastvy, např. není vůbec řešen vztah k lesnímu zákonu.

Metodou druhé části práce jsou strukturované rozhovory s pastýři, přírodovědci i návštěvníky Tater na Slovensku i v Polsku. Tuto část práce autorka zvládla velmi dobře co se týká vlastního provedení, tak i interpretaci sebraných dat. Možná bylo vhodné zvolit širší okruh respondentů, zejména co se týká odborníků-přírodovědců.

Práce kladně odpovídá na otázku zda je možné přijatelné obnovit pastvu v TANAPu. Dospívá k názoru že je přírodovědecky i společensky přijatelné obnovit regulovanou pastvu v omezeném rozsahu na vybraných lokalitách zejména v nižším výškovém stupni.

Praktický přínos práce tedy spočívá v návrhu obecně přijatelného způsobu návratu pastevního hospodářství, salašnictví, do Vysokých a Belanských Tater.

Práce s literaturou je na velmi dobré úrovni, zejména co se týká rozsahu použité literatury. Je zde citováno množství zdrojů z různých období od 18. století po současnost. Drobným nedostatkem je poněkud horší utříděnost údajů v této části, citované názory se zde občas zbytečně opakují. Místy se tu objevují rozporné názory na problematiku, které však autorka

nijak nekomentuje (např. na negativní versus pozitivní vliv pastvy na travní společenstva nebo na lidské zásahy do holí nad hranicí lesa – viz dále).

Některé okruhy témat, zejména přírodovědeckého charakteru, jsou podány příliš zjednodušeně a je vidět, že autorka je z jiného oboru. Např. v kap. 1.1 je definována hola jako „*pasiенок ... , ktorí nie nijako menený antropogénnou činnosťou*“ což neodpovídá dřívějšímu využívání k pastvě jak je doloženo v dalších částech práce. Část alpinských holí dokonce vznikla činností člověka [str. 41] např. snížením horní hranice lesa právě v důsledku pastvy. Dále zde chybí vysvětlení dnes ne zcela běžného pojmu „letnina“ použitého na str. 37. V popisu přírodních podmínek Tater na str. 14 je chybně uvedeno, že čtyři pětiny pohoří tvoří vyvěřeliny. Jak je uvedeno správně v předcházejícím odstavci, jádrové pohoří tvoří převážně krystalinikum tj. usazené horniny později přeměněné v průběhu horotvorných procesů. Obdobně je poněkud zavádějící zjednodušené tvrzení, že „*topiace se ladovce mali na svedomí vznik tatranských dolín ...*“. Na str. 42 je uvedeno zajímavé srovnání rozsahu bitopů v dolině Predné Medodoly v období pastvy v polovině 20. století se stavem po regeneraci na konci století, kde je bohužel část údajů uvedena v relativních (%) a část v absolutních (ha) hodnotách což neumožňuje udělat si jasnou představu.

Po formální stránce práce odpovídá požadované úrovni jak rozsahem a strukturou textu, tak i citací zdrojů a rozsahem použité literatury. Obrazová příloha se jeví poněkud chudá, je škoda, že není zařazeno větší množství fotografií dokumentujících stav pastvin v Polsku.

Celková hodnota práce spočívá zejména ve shromáždění množství historických, literárních i aktuálních informací a názorů na pastvu v horských biotopech Tater. Závěr práce pak naznačuje způsob, jakým by bylo možné pastvu v Tatrách, respektive na území Tatranského národního parku, obnovit.

Práci doporučuji k obhajobě.

Otázky a témata:

- Ve které době došlo podle citované literatury k největšímu rozšíření pastvy a tedy největšímu zatížení přírody? V práci je opakovaně uvedeno [str. 8 a str. 63], že k největšímu zatížení pastvou došlo až po 2. světové válce což se jeví poněkud v rozporu s údaji o velkém rozsahu pastvy již v 18. století [„*páslo se všude v Belanských i Vysokých Tatrách*“], o vysokých stavech hospodářských zvířat v meziválečném období [str. 20] a s tvrzením, že „*V 19. storočí začal dobytek z hol ustupovať*“ [str. 50].
- Bylo by dobré lépe vysvětlit a doložit tvrzení, že „*Pastierstvo se na Slovensku od počiatku vyskytovalo výlučne vo forme salašného chovu*“ [str. 17].
- Jak je v Polsku definován kulturní výpas? Dá se nějak přesněji definovat přijatelné zatížení pastvin? Je pastva v polských Tatrách fenomén převážně kulturní nebo se jedná hlavně o způsob managementu horských travních porostů? Liší se nějak významně kulturní a hospodářská pastva?
- Co je to letnina a jaký vliv mělo její používání na přírodní prostředí?
- Bylo by možné nějak rozvést a vysvětlit tvrzení „*Úbytek lesov ... pre získanie poľnohospodárskych ploch zapríčinil i to, že z lesov se na tieto plochy začali šíriť druhy, ktoré nemali v lese dostatok priestoru*“ [str. 43]?
- Bylo by možné uvažovat také o obnovení pastvy v alpinském stupni v souvislosti s nutností zamezit šíření kosodřeviny do travních porostů? V práci je tato možnost využití pastvy zmíněna, ale dále není diskutována. Jsou alpské hole podle slovenské legislativy součástí lesního půdního fondu a jaké jsou v tom případě možnosti legální pastvy v lese (i když se jedná prakticky o bezlesí)?

Práce se mi jeví velmi dobrá až výborná, bodové hodnocení navrhuji v rozmezí 14 až 16 bodů.